Gentsesteenweg (Harelbeke, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2017D344
April - mei 2017

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Clara Thys, Joren De Tollenaere, Aaron Willaert
Wetenschappelijke begeleiding: Dieter Demey

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Janiek De Gryse, OE/ERK/Archeoloog/2015/00043

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2017
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek 5

1.1 Beschrijvend gedeelte 5

1.1.1 Administratieve gegevens 5

1.2 Onderzoeksopdracht 7

1.2.1 Onderzoekskader 7
1.2.2 Juridische context 7
1.2.3 Randvoorwaarden 7
1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein 7
1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief 8
1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie 9
1.2.6.1 Methode 9
1.2.6.2 Fysisch geografische situatie 9
1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen 9
1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader 9
1.2.6.5 Verstoringshistoriek 10

1.3 Assessmentrapport 11

1.3.1 Ruimtelijke situering 11
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens 12
1.3.2.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie) 13
1.3.2.2 Geologie 14
1.3.2.2.1 Tertiair 14
1.3.2.2.2 Quartair 15
1.3.2.3 Bodem 16
1.3.2.3.1 Bodemtypes 16
1.3.2.3.2 Bodemerosie 17
1.3.2.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop 18
1.3.2.5 Hydrografie 20
1.3.3 Gekende archeologische waarden 21
1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek 21
1.3.3.1.1 Historische achtergrond 21
1.3.3.1.2 Historische kaarten 22
1.3.3.1.3 Huidige gebruik en verstoringen 25
1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden 28

1.4 Synthese 32

Deel 2: Bibliografie 33

Deel 3: Bijlagen 34

FIGURENLIJST (2017D344)

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-Basiskaart (Bron: Geopunt) 6
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt) 6
Figuur 3: visualisatie van de geplande werken (zie ook bijlage 2). 8
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt) 11
Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (bron: Geopunt). 13
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (bron: Geopunt). 14
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (bron: Geopunt). 15
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (bron: Geopunt). 16
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2017) (bron: Geopunt). 17
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt). 18
Figuur 11: Hoogteverloop van het projectgebied (van noord naar zuid) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (bron: Geopunt). 19
Figuur 12: Projectgebied weergegeven met de verschillende waterlopen op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt). 20
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt) 22
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt) 23
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt) 23
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt) 24
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt) 25
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt) 26
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt) 26
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt) 27
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt) 27

TABELLENLIJST (2017D344)

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek. 5
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens. 12
Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten. 24
Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI. 28

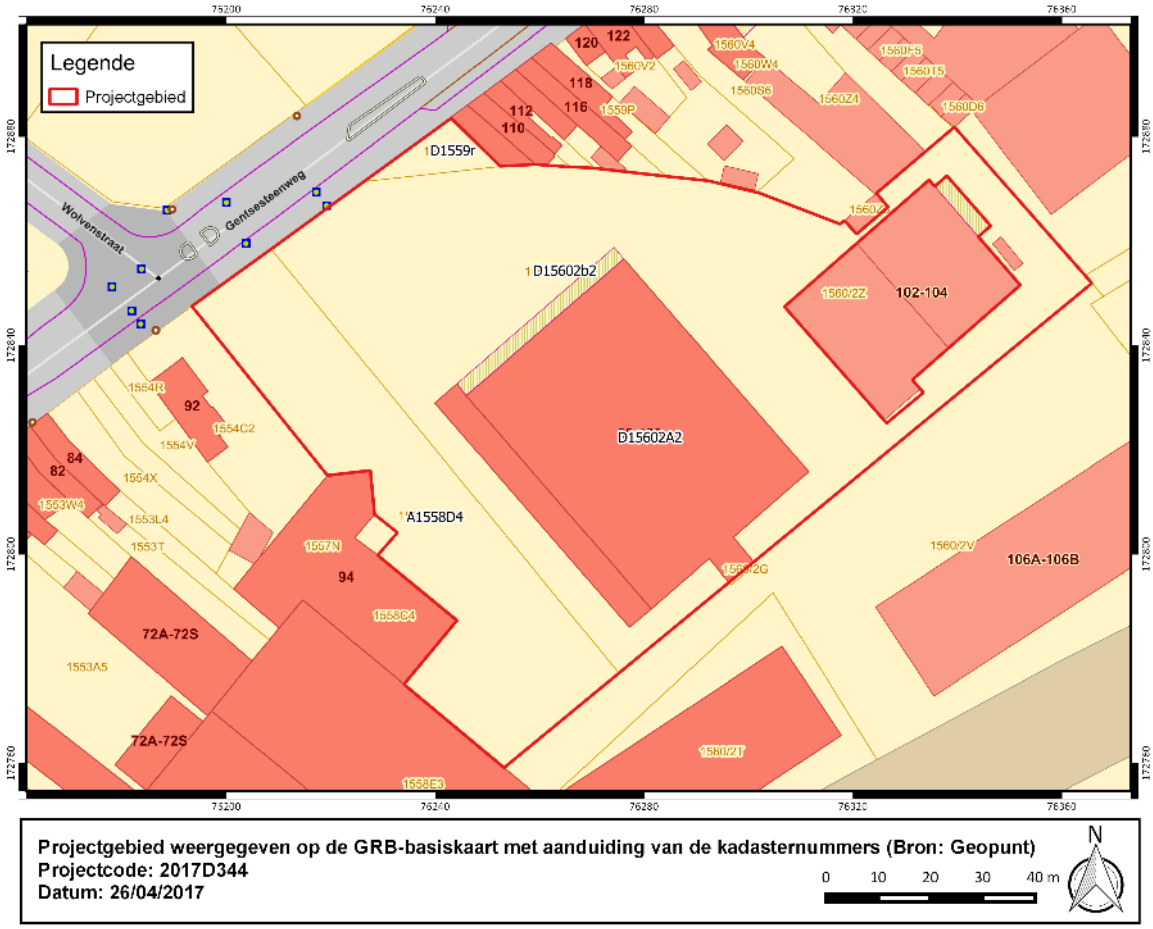
Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

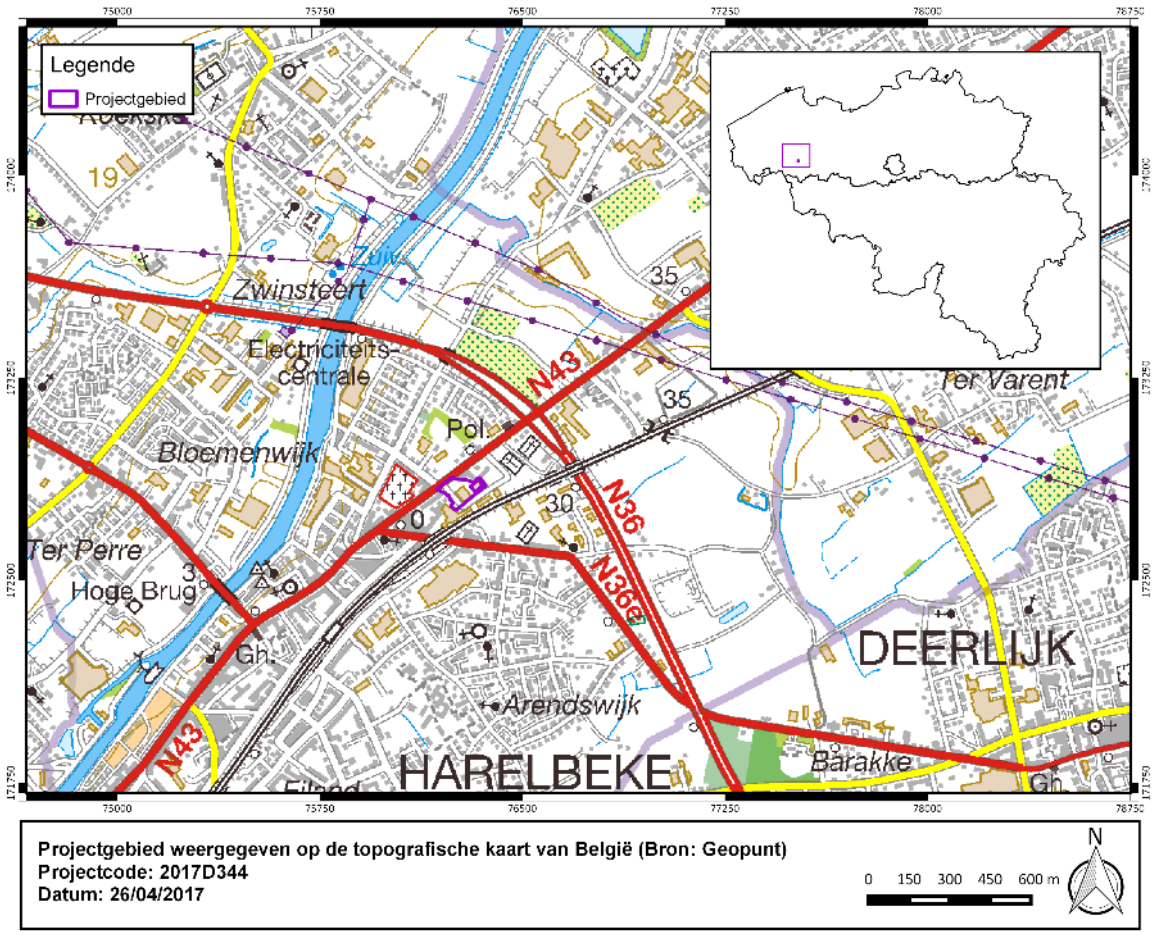
1.1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Harelbeke
	Deelgemeente	/
	Postcode	8530
	Adres	Gentsesteenweg 98-100
	Toponiem	Gentsesteenweg
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X_{min} = 76161 Y_{min} = 172574 X_{max} = 76373 Y_{max} = 172901
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Harelbeke; 3de afdeling; sectie D, nr. 1560 a² / 2 , 1560 b² / 2 en 3 de afdeling sectie A nr. 1558 d4 Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Janiek De Gryse (erkend archeoloog) Dieter Demey (projectleider archeologie) Wouter Van Goidsenhoven (archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Joren De Tollenaere (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	Nvt.	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-Basiskaart (Bron: Geopunt)

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt)

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Onderzoekskader

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek vormt de geplande sloop van een bestaand winkelfiliaal te Harelbeke. Het projectgebied wordt in deze studie Gentsesteenweg Harelbeke genoemd.
Met onderhavig bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.
Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van projectgebied Gentsesteenweg Harelbeke. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.
Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:
- Wat is op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites?
- Indien niet, kan de afwezigheid van indicaties op basis van de resultaten van het bureauonderzoek verklaard worden?
- Indien wel, kan op basis van bestaande bronnen bepaald worden wat de aard, datering en bewaring is?
- Wat is de verstoringshistoriek van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?
- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site?

1.2.2 Juridische context

Het projectgebied bevindt zich volgens het gewestplan in woonuitbreidingsgebied. Het terrein ligt noch in een vastgestelde archeologische zone, noch in een archeologische site, noch in een zone waar geen archeologie verwacht wordt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000 m^2 of meer bedraagt.
De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 0.6 ha en de ingreep in de bodem bedraagt meer dan 1000m^2; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.3 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Gentsesteenweg Harelbeke werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.
In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

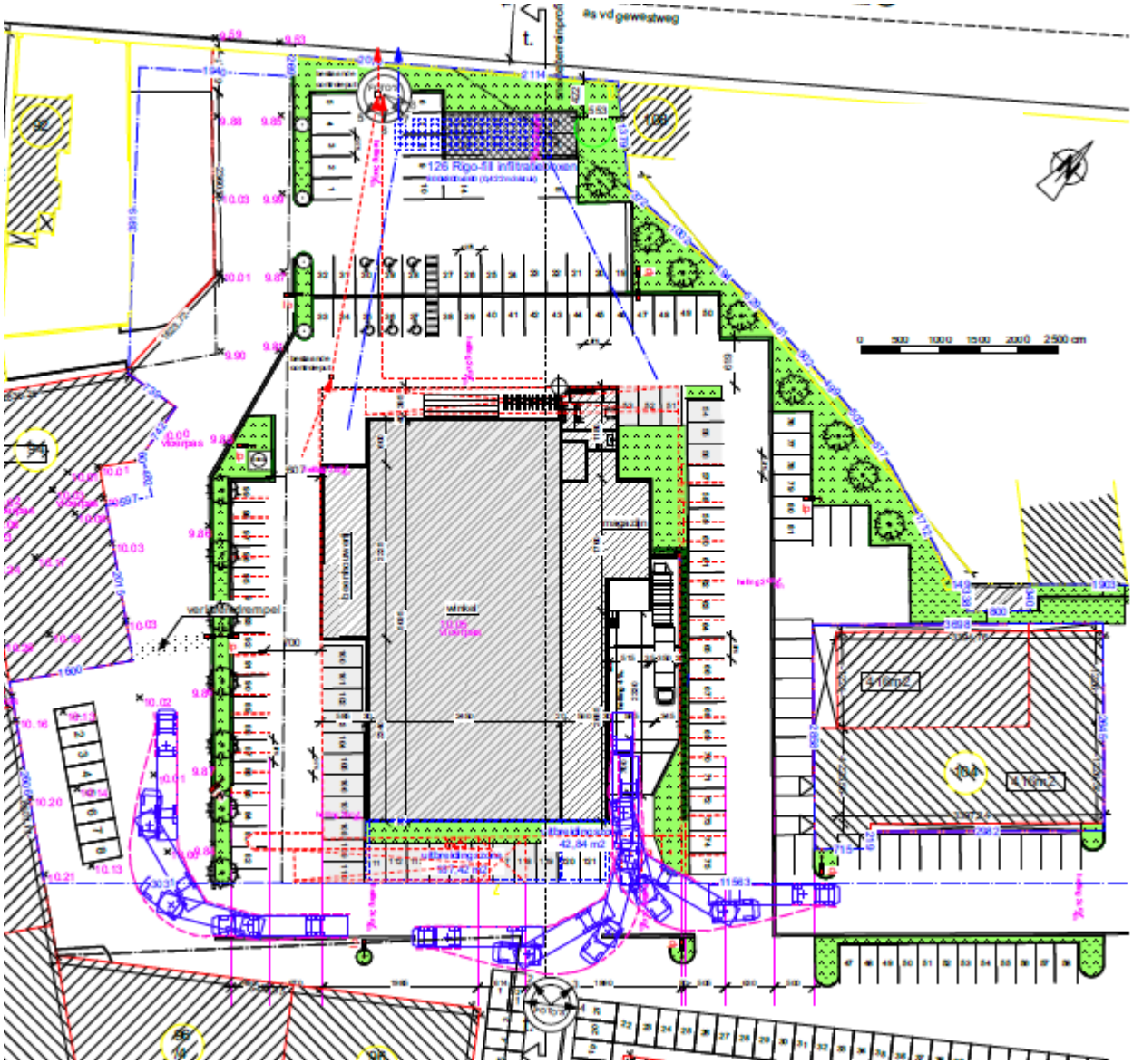
De oppervlakte van het terrein bedraagt 6285 m²

De opdrachtgever plant de afbraak van een bestaand winkelfiliaal met bijhorende infrastructuur. Deze winkel worden afgebroken met inbegrip van de betonplaat. In deze zone worden enkel funderingswerken uitgevoerd (zoolfunderingen). De uitgravingsdiepte bedraagt 100 cm.

Het grit voor deze funderingszolen is te zien in bijlage 1

Voor de parkingwerken vooral zal enkel vooraan bijkomend in de bodem gegraven worden en dit over een oppervlakte van 103,55 m². Voor de infiltratieboksen moet er gerekend worden op een 80,64 m² en dit op een diepte van 1 meter (80,64 m²)

Zie bijlage 2 voor de ontworpen toestand en de zonering van de werken

Figuur 3: visualisatie van de geplande werken (zie ook bijlage 2).

1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie

1.2.6.1 Methode

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

1.2.6.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.
Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie:

- Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart
- Geomorfologische kaart

1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd.

1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties.
Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd:

- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van de graaf de Ferraris (1771-1778)
- Atlas der Buurtwegen uit ca. 1841
- Kadasterkaart van Philippe-Christian Popp (1842-1879)

Op basis van dit kaartmateriaal kan het landgebruik vanaf de tweede helft van de 18de eeuw vastgesteld worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden.
Deze gegevens werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur, daarnaast is ook gebruik gemaakt van data over de lokale toponymie en geschiedenis.
De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid.

Om het cultuurhistorische kader van het projectgebied in kaart te brengen, werd het kaartmateriaal beschikbaar op Geoportaal geconsulteerd.

1.2.6.5 Verstoringshistoriek

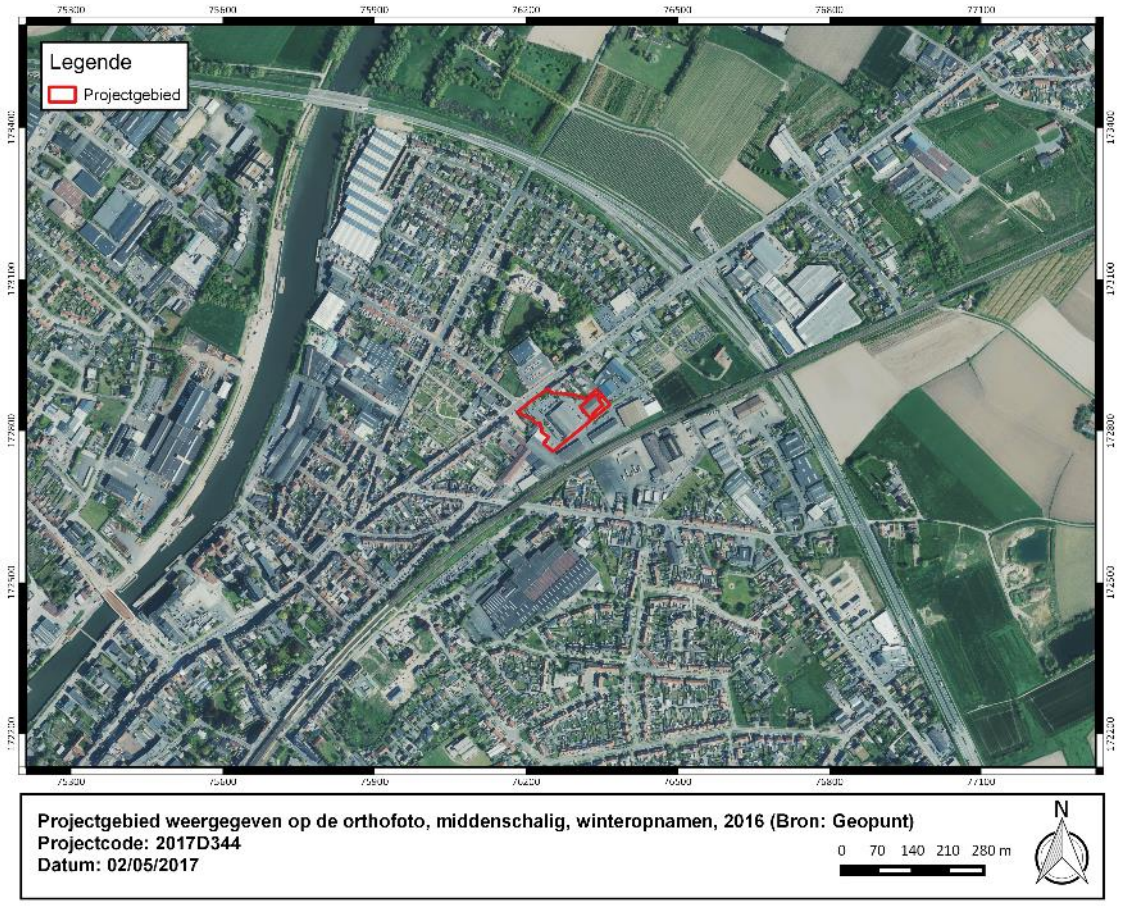
De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten.

1.3 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.
Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.3.1 Ruimtelijke situering

Het onderzoeksterrein situeert zich in Harelbeke, in de provincie West-Vlaanderen. Harelbeke grenst in het noorden aan Bavikhove (Harelbeke), in het noordoosten aan Waregem, in het zuidoosten aan Deerlijk, in het zuiden aan Zwevegem, in het zuidoosten aan Kortrijk en in het noordoosten aan Kuurne. De Leie stroomt doorheen Harelbeke. De noordzijde van het onderzoeksterrein grenst aan de Gentsesteenweg. Ten noordoosten loopt de Oosterluisdreef en ten zuidwesten de Deerlijksesteenweg. De dorpskern van Harelbeke situeert zich ten zuidwesten.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

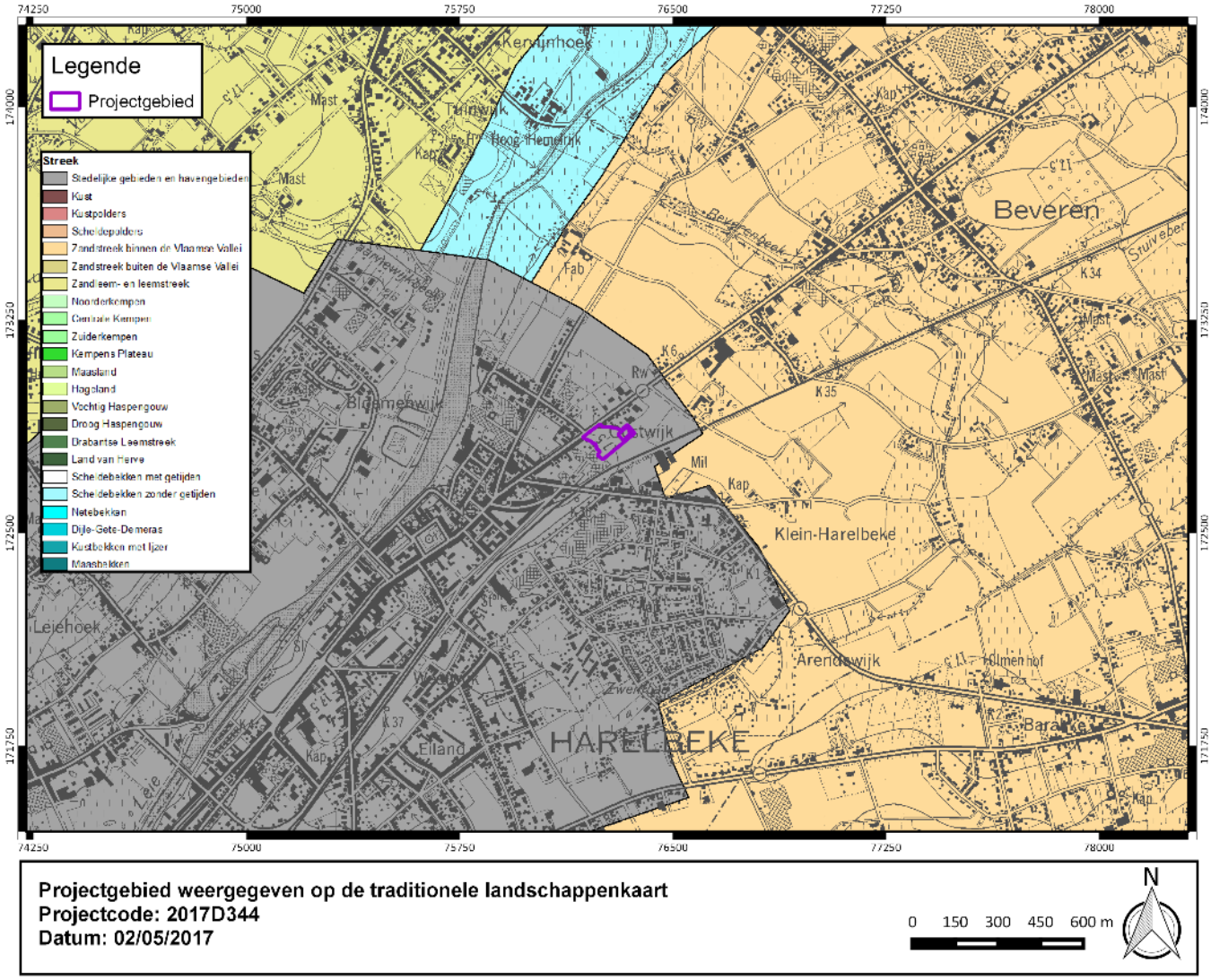
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	***Informatie***
Traditionele landschappenkaart	Stedelijke gebieden en havengebieden
Tertiair	Lid van Moen (Fm. Kortrijk)
Quartair	Type 3: fluviatiele afzetting/eolische afzetting
Bodemtypes	Scc
Potentiële bodemerosie	Verwaarloosbaar tot zeer laag
Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen	Gemiddelde hoogte ca. 18,5 m TAW
Hydrografie	Leiebekken (deelbekken Gaverbeek) Waterlopen: Leie, Beverenbeek

1.3.2.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)

Het projectgebied is gelegen in stedelijke gebieden en havengebieden.

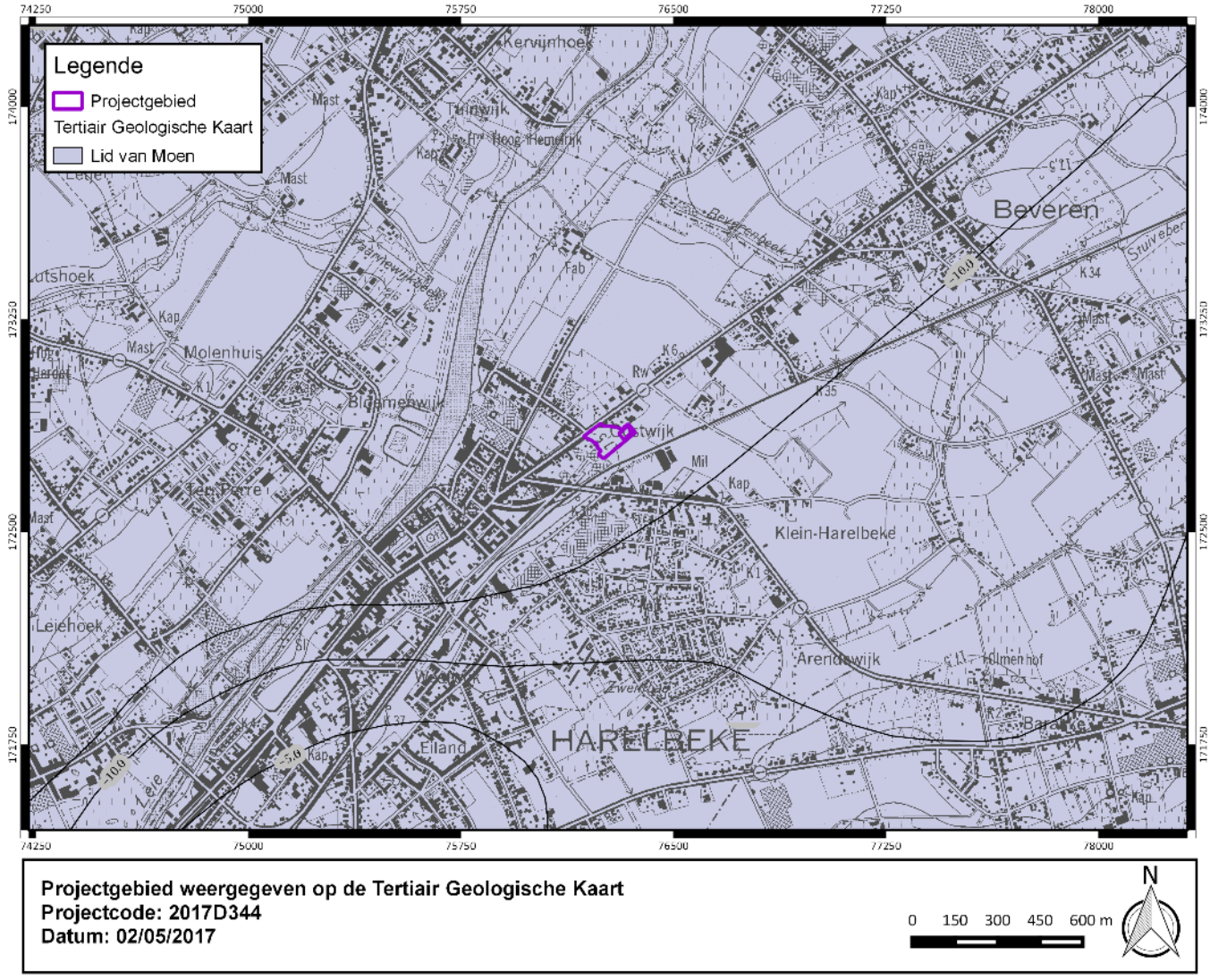

Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (bron: Geopunt).

1.3.2.2 Geologie

1.3.2.2.1 Tertiair

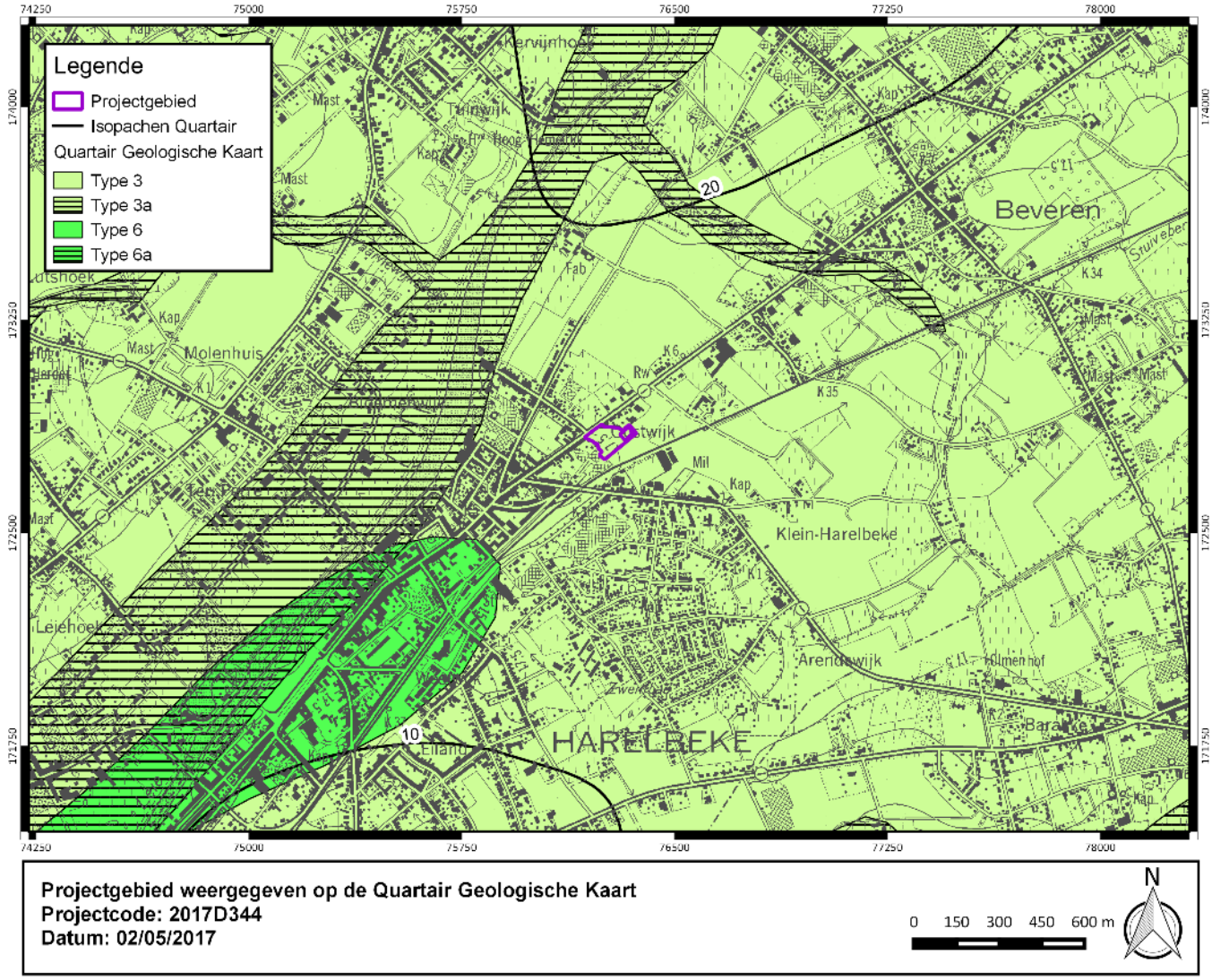
Het projectgebied is gelegen in het Lid van Moen (Formatie van Kortrijk). Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.
Het Lid van Moen is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting.

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (bron: Geopunt).

1.3.2.2.2 Quartair

Het Quartair **Type 3** bestaat uit een fluviatiele afzetting van het Weichseliaan met daarboven een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen. In deze eolische afzetting kan mogelijks hellingsafzettingen voorkomen.

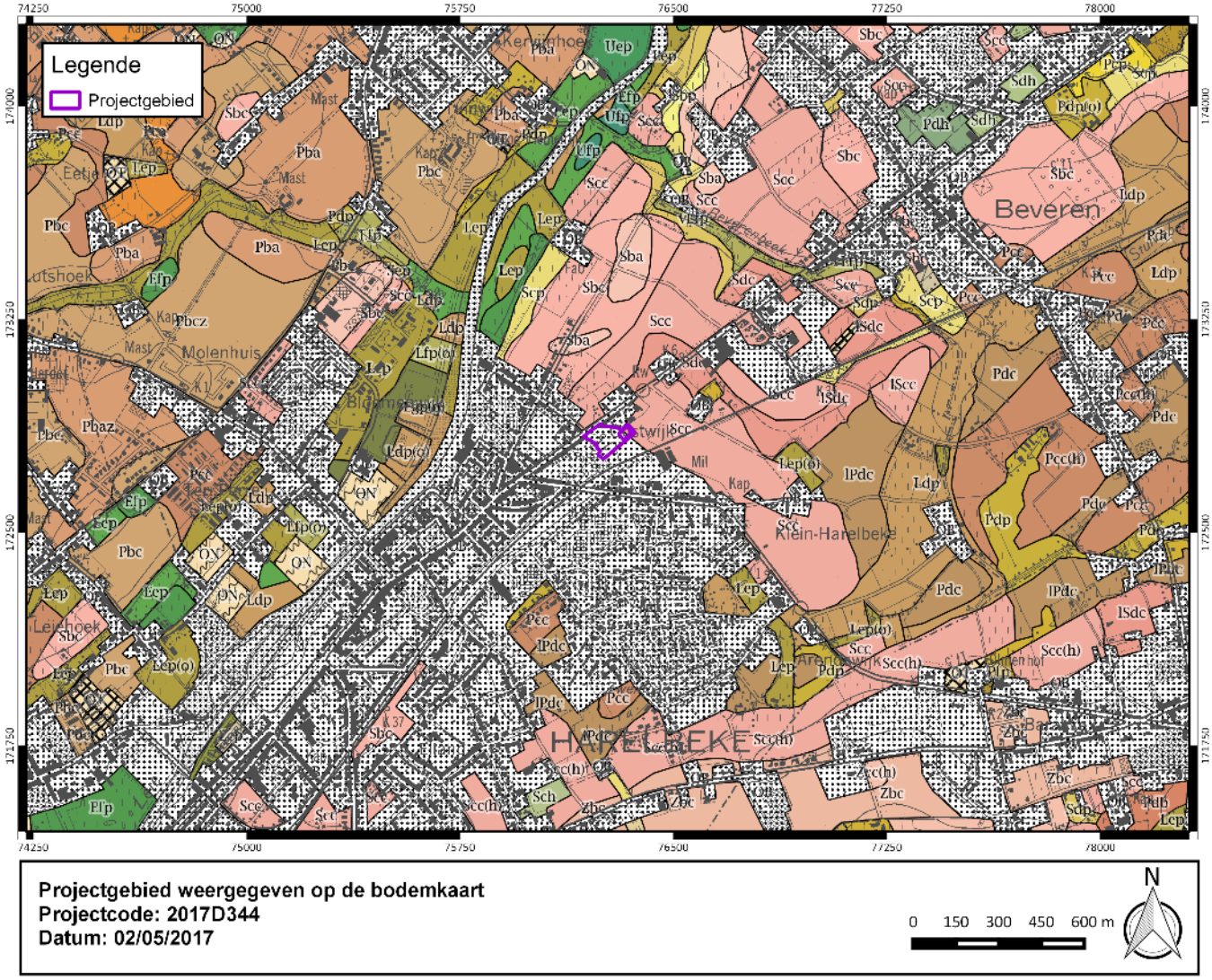

Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (bron: Geopunt).

1.3.2.3 Bodem

1.3.2.3.1 Bodemtypes

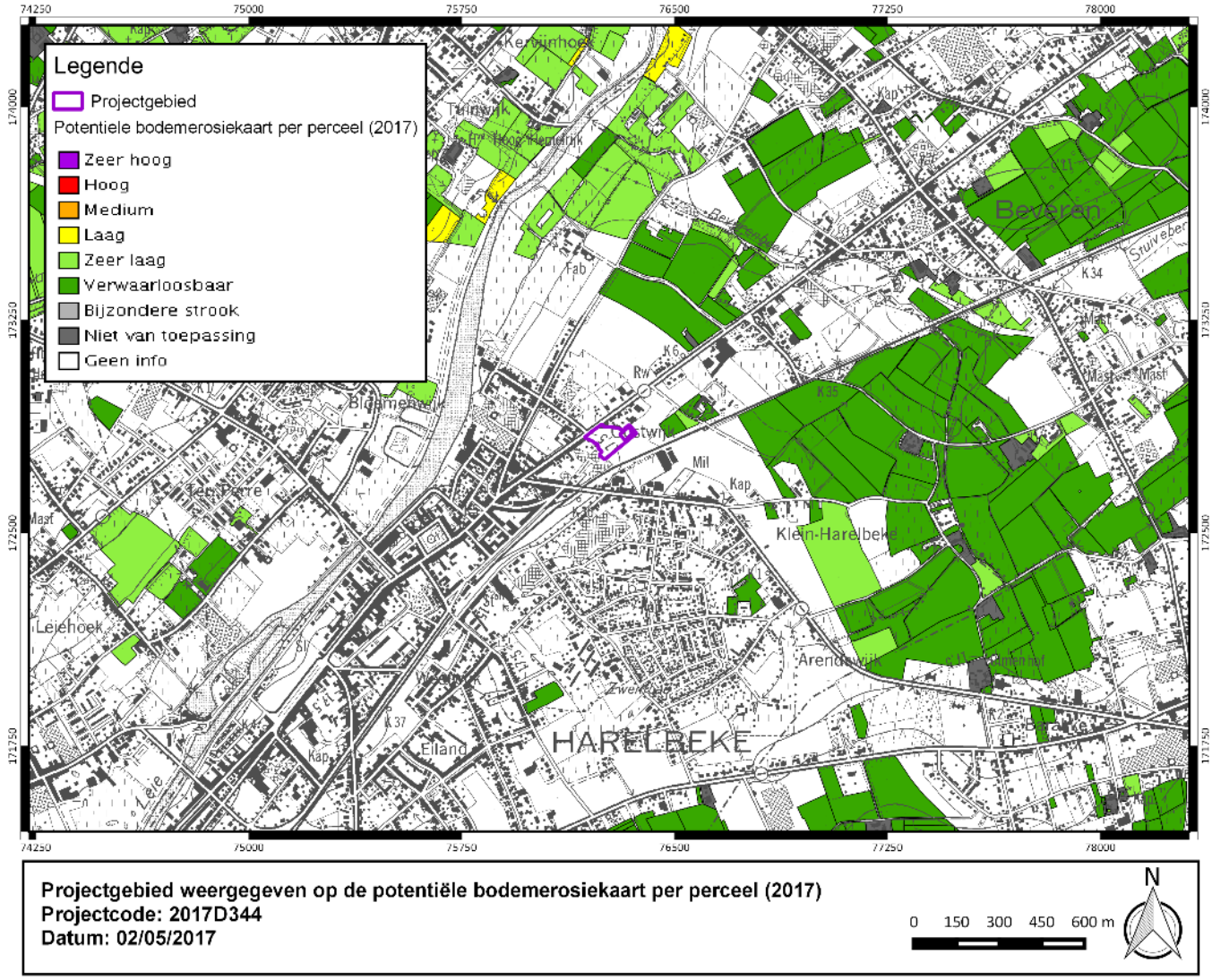
Het bodemtype **Scc** is een matig droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. Roestverschijnselen beginnen tussen 60 en 90 cm.

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (bron: Geopunt).

1.3.2.3.2 Bodemerosie

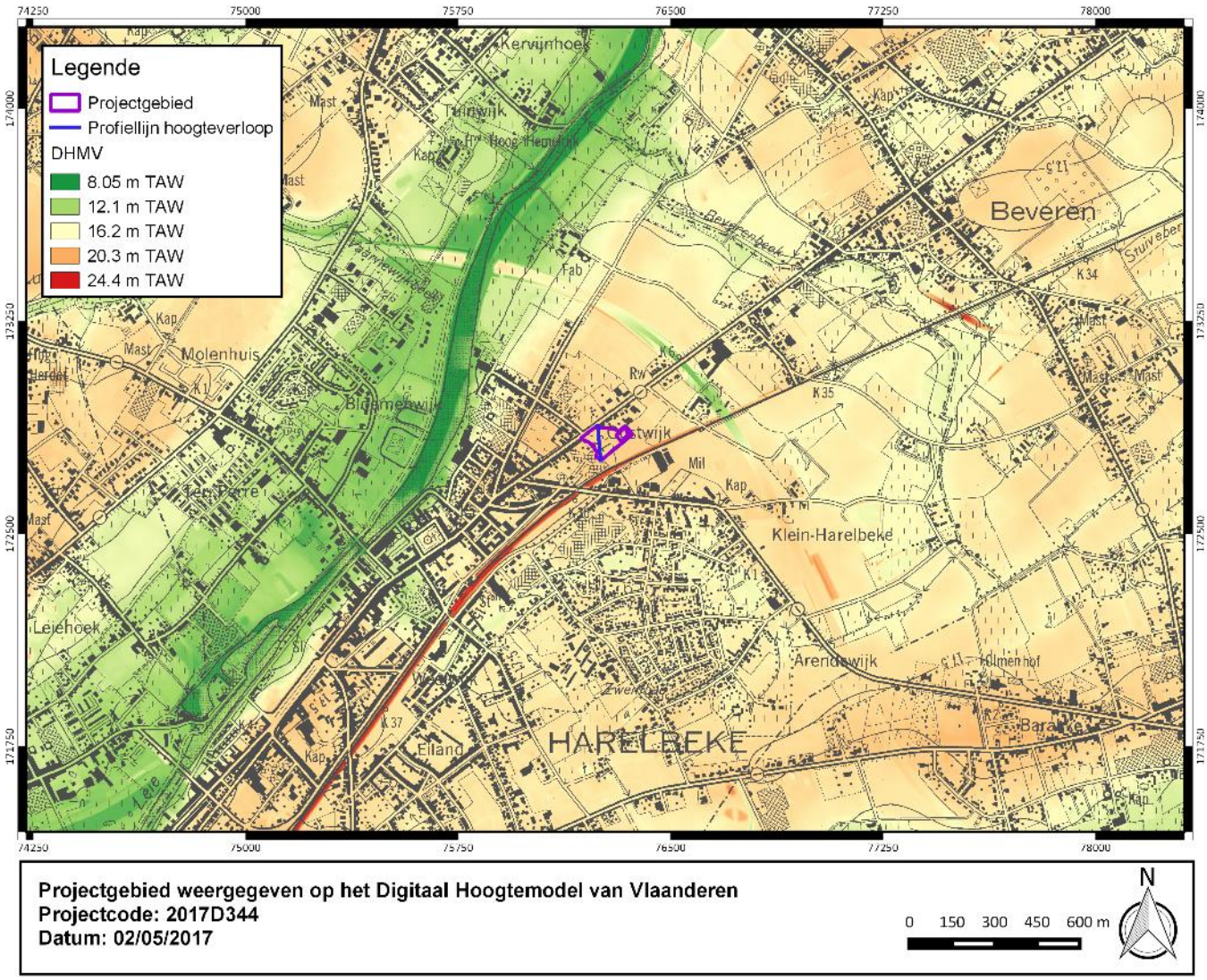
De potentiële bodemerosie is niet gekarteerd voor het projectgebied maar gezien de omliggende percelen gekarteerd zijn als verwaarloosbaar tot zeer laag, mag er vanuit gegaan worden dat de potentiële bodemerosie verwaarloosbaar tot zeer laag zal zijn binnen het projectgebied.

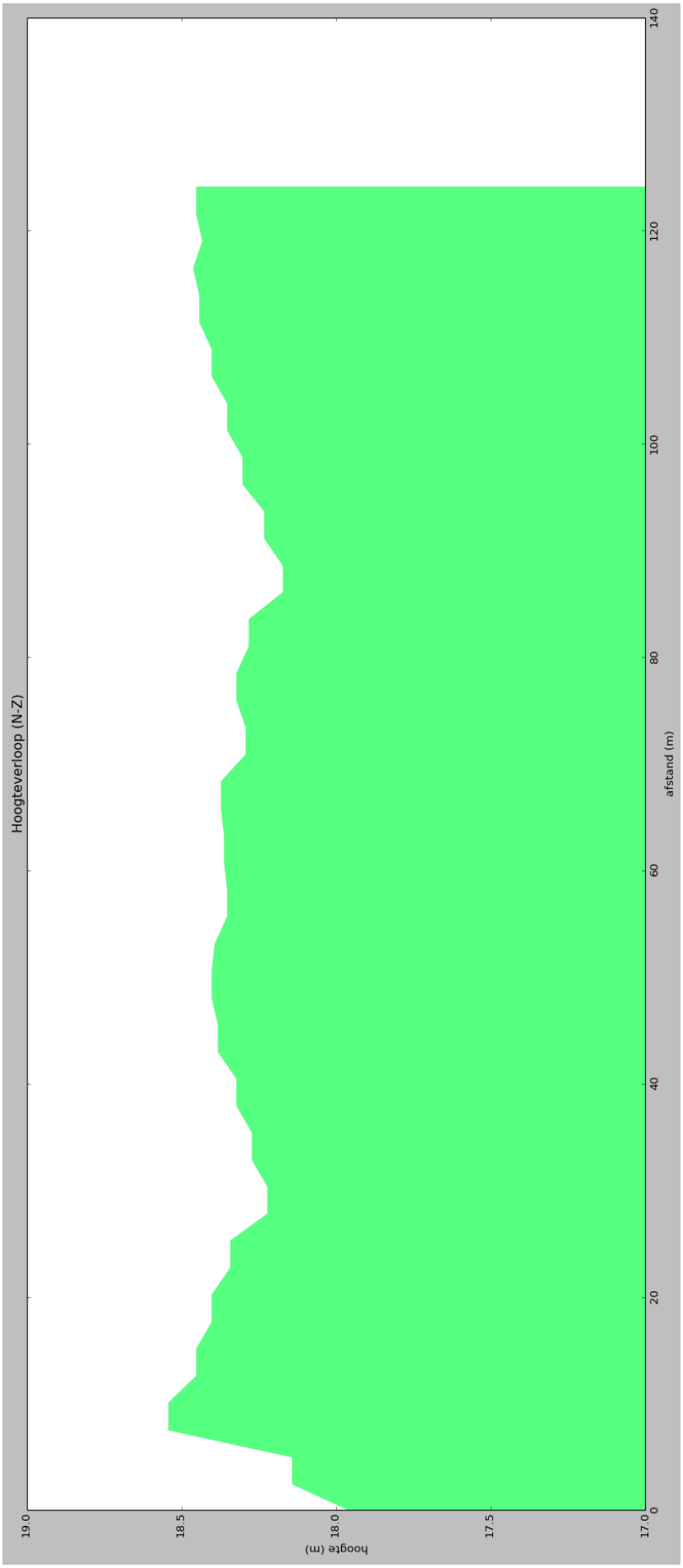
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2017) (bron: Geopunt).

1.3.2.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop

Het projectgebied is gelegen op een hoogte van ca. 18,5 m TAW. Het hoogteverloop is vlak en is duidelijk hoger gelegen dan de alluviale vallei. Die op ca. 9 m TAW is gelegen.

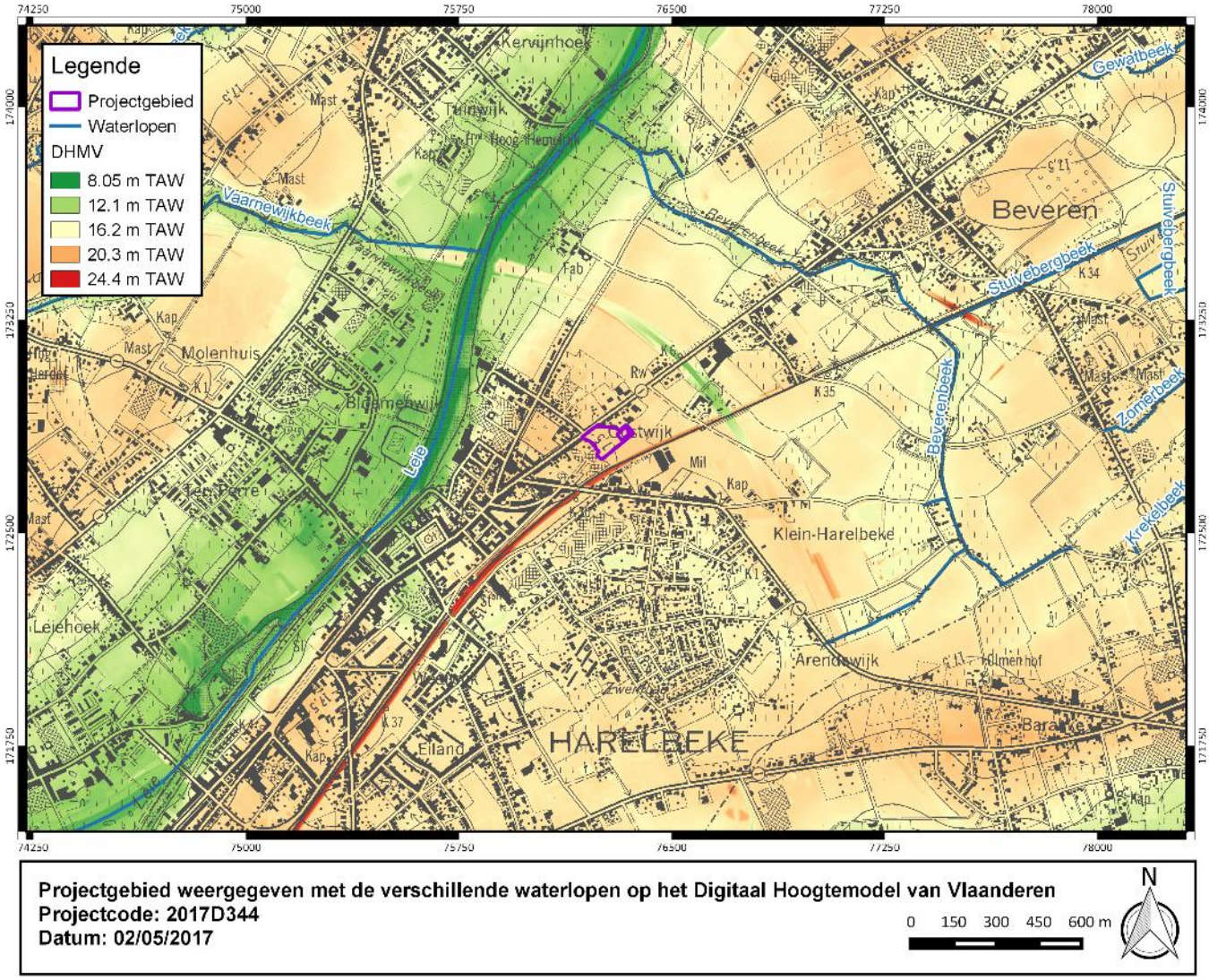
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).

Figuur 11: Hoogteverloop van het projectgebied (van noord naar zuid) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (bron: Geopunt).

1.3.2.5 Hydrografie

Het projectgebied is gelegen in het Leiebekken (deelbekken: Gaverbeek). Ten westen is de Leie gelegen in de alluviale vlakte die duidelijk op het DHMV te zien is. Ten oosten is de Beverenbeek gelegen die voor afwatering zorgen richting de Leie.

Figuur 12: Projectgebied weergegeven met de verschillende waterlopen op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).

1.3.3 Gekende archeologische waarden

1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek

1.3.3.1.1 Historische achtergrond

Tal van archeologische vondsten tonen aan dat de omgeving van Harelbeke reeds in het Epi-Paleolithicum door de mens werd bewoond. Ook voor het Mesolithicum zijn verschillende vindplaatsen gekend. Het gros van deze vindplaatsen van vuurstenen voorwerpen is gesitueerd aan de hogere oevers van de Gavers. Archeologische sporen uit het Neolithicum, de Bronstijd en de Ijzertijd zijn relatief schaars. Bij onderzoek in de Collegewijk in de jaren '70 werden echter wel verschillende kuilen en voorwerpen aangetroffen die in deze perioden kunnen worden gedateerd.

Vanaf de Romeinse periode neemt het aantal sporen binnen de regio toe. Er wordt aangenomen dat quasi het voledige grondgebied in cultuur was gebracht gedurende de Romeinse periode, gaande van dorpen en gehuchtjes (zoals de Collegewijk), tot eerder geïsoleerde erven. Allicht situeerden zich op het Harelbeekse grondgebied twee hoofdwegen, namelijk de heirweg van Cassel naar Tongeren en een weg op de oostelijke oever van de Leie. Opgravingen op het bedrijventerrein Evolis konden aantonen dat deze hoofdwegen op hun beurt waren verbonden met tal van kleine landwegen. Ter hoogte van de Collegewijk werd een aanzienlijk Romeins dorp aangetroffen, dat mogelijk zelfs stedelijke allures had. De wijk situeert zich ca. 2 km ten zuiden van het onderzoeksterrein.

De eerste vermelding van de naam Harelbeke dateert uit de 7de eeuw. Hoewel uit de etymologie blijkt dat het dorp opklimt tot de vroege middeleeuwen zijn hiervoor geen archeologische aanwijzingen. De oudste sporen uit het centrum van Harelbeke stammen pas uit de volle middeleeuwen. In de middeleeuwen ligt het grondgebied van het huidige Harelbeke vermoedelijk deels in het Methelawoud dat zich uitstrekte over Beveren-Leie (Waregem), Desselgem (Waregem) en Deerlijk en uitlopers had naar Waregem en Harelbeke. Het woud was in de 10de eeuw in het bezit van de Gentse Sint-Pietersabdij, dat in de loop van de 11de en 12de eeuw het woud liet rooien in functie van landbouw. Gedurende de 14de eeuw wordt Harelbeke geplunderd en deels verwoest bij verschillende opstanden van de Gentenaren. De oudste weergave van Harelbeke verschijnt op de kaart van Deventer (1560).

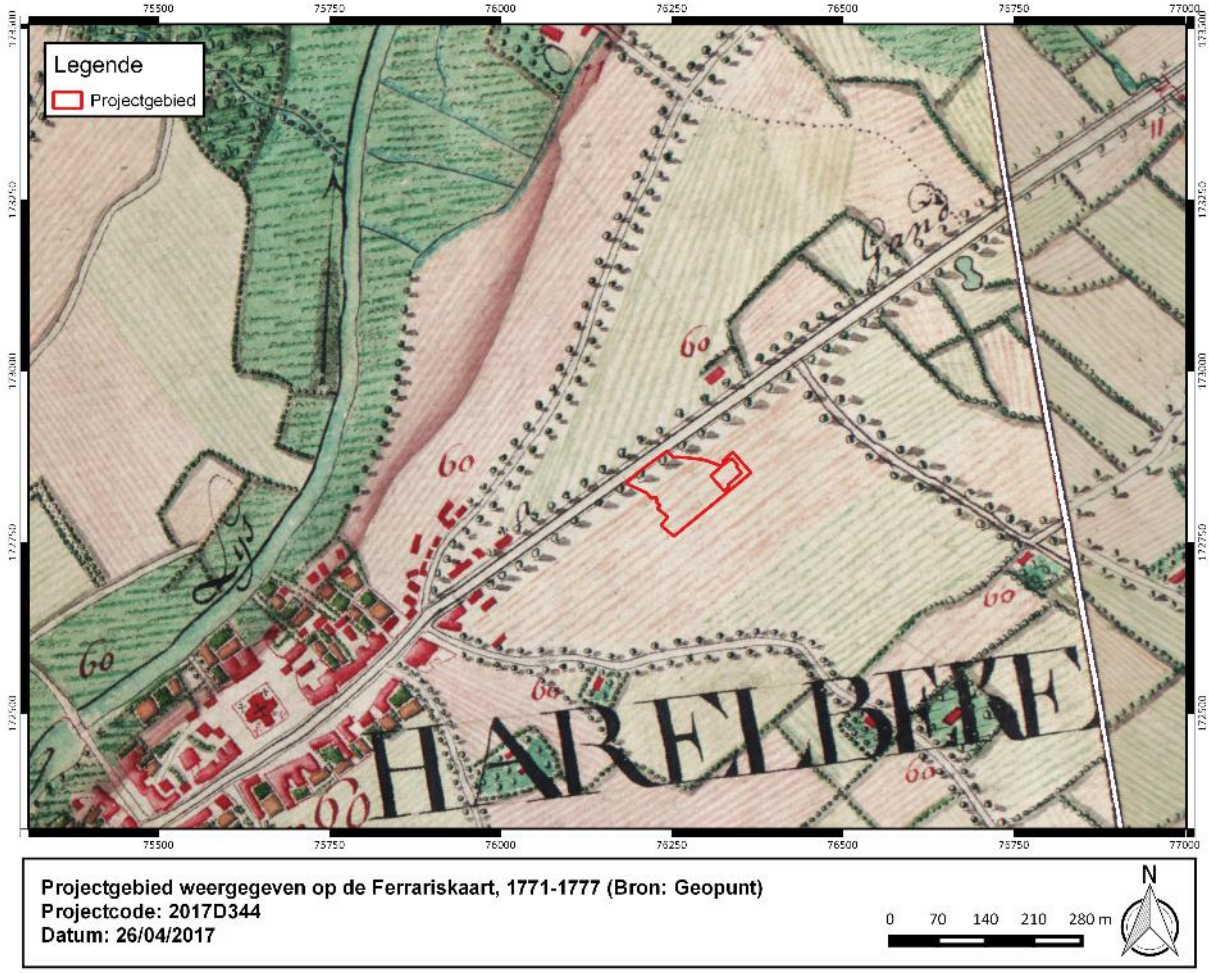
De stad wordt vanouds gedomineerd door het tracé Kortrijk Gent dat parallel loopt met de Leie en waarlangs zich de bebouwing concentreert. In de laatste decennia van de 16de eeuw breken onrustige tijden aan. De stad valt in 1570 ten prooi aan de geuzen waarbij verschillende huizen worden afgebrand en geplunderd. Ook gedurende de 17de eeuw heeft het dorp te lijden onder oorlogsgeweld. Pas in de 18de eeuw, na de Vrede van Utrecht (1713) komt er een periode van vrede en economische bloei.

In de 19de eeuw heerst in Harelbeke een bloeiende tabaksnijverheid, vooral geconcentreerd langs de Marktstraat, waar de nijveraars kleine fabrieken bouwen achter de woningen. De rijkdommen van deze fabrikanten en andere welgestelden veroorzaken een bouwwoede van statige herenhuizen in (neo)classistische of eclectische stijl langs de Markt- en Gentsestraat.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt Harelbeke bezet door de Duitsers. Op 22 augustus 1914 trekken de eerste Duitse verkenningstroepen via Harelbeke naar Kortrijk. De interbellumperiode kenmerkt zich door een toenemend belang van de Harelbeekse nijverheid. Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt Harelbeke opnieuw onder de voet gelopen. De Leie vormt een laatste natuurlijke hindernis om de Duitse inval een halt toe te roepen. In mei 1940 sneuvelen 40 Belgische soldaten op Harelbeeks grondgebied. Eveneens in mei worden onder meer de toren van de Sint-Salvatorskerk (Gentsestraat) en de Harelbeekse sluizen (Watermolenstraat) opgeblazen. Daarnaast hebben ook verschillende straten onder grote

oorlogsschade te lijden. Na de Tweede Wereldoorlog ondergaat de stadskern van Harelbeke een permanente uitbreiding.[1]

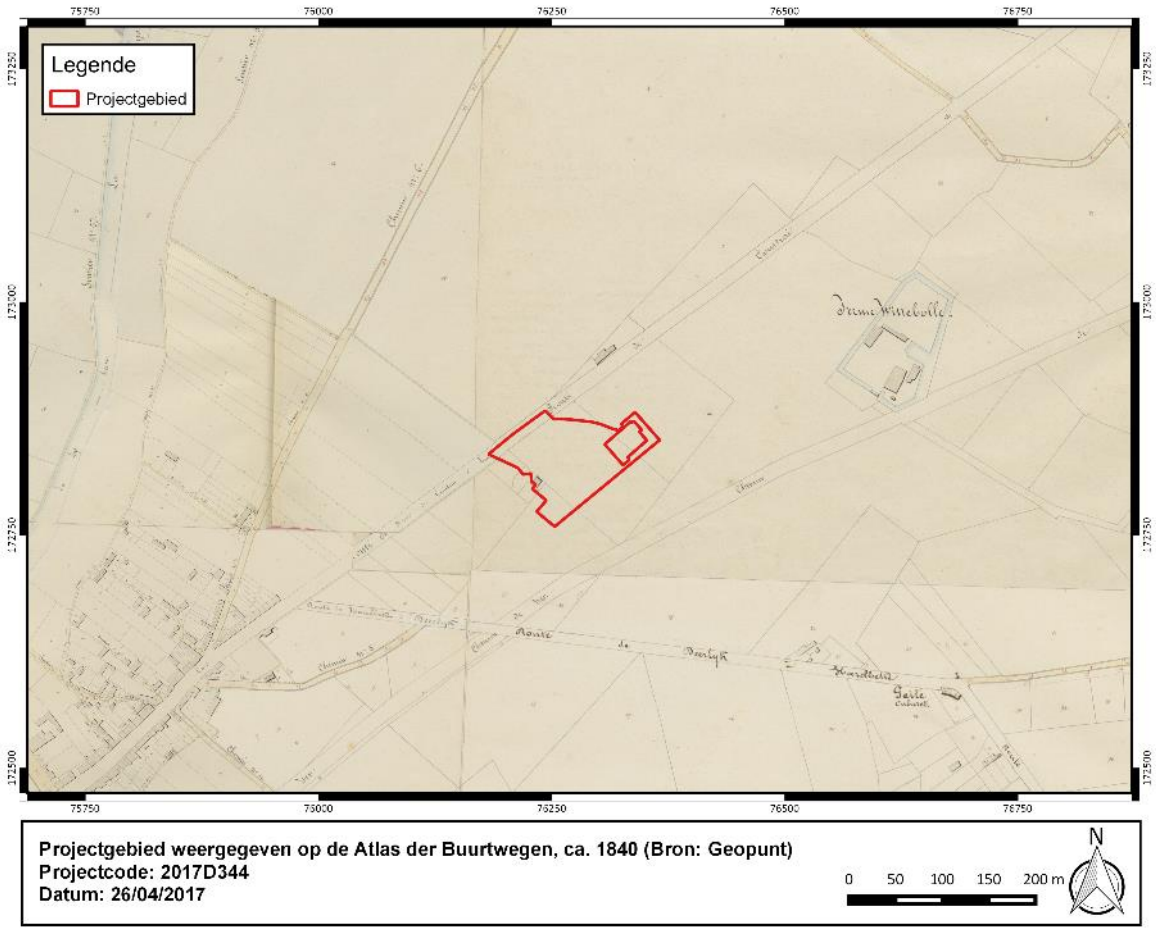
1.3.3.1.2 Historische kaarten

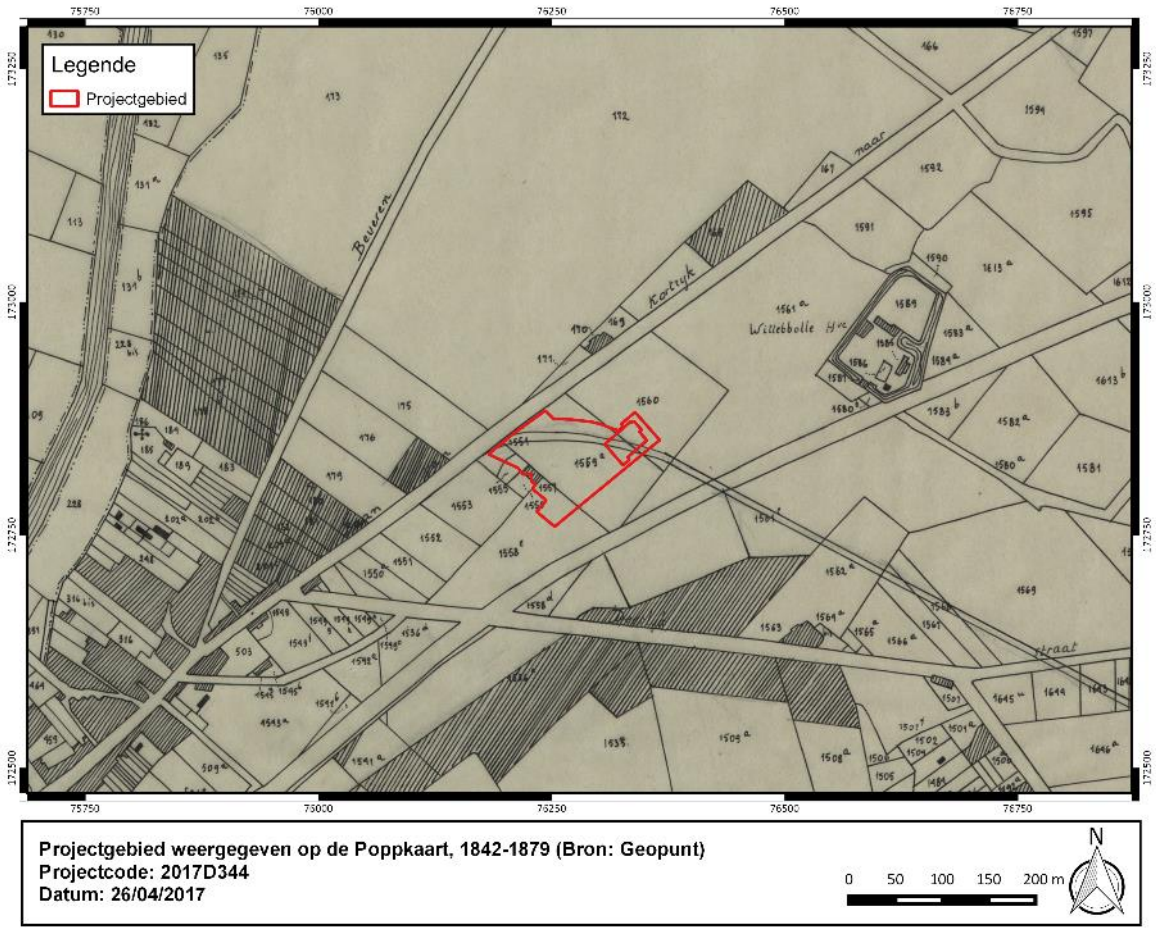
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt)

De Ferrariskaart toont geen bebouwing ter hoogte van het onderzoeksterrein. De locatie bestaat volledig uit akkerland en grens aan de noordzijde aan een wegenis waarvan het tracé veel gelijkenissen vertoont met het verloop van de huidige Gentsesteenweg. De Gentsesteenweg werd aangelegd in 1716 als verbinding tussen Kortrijk en Gent, maar gaat terug op een veel ouder tracé. De dorpskern van Harelbeke situeert zich ten westen van het plangebied. De bebouwing concentreert zich rondom de dorpskerk.

[1] Inventaris Onroerend Erfgoed

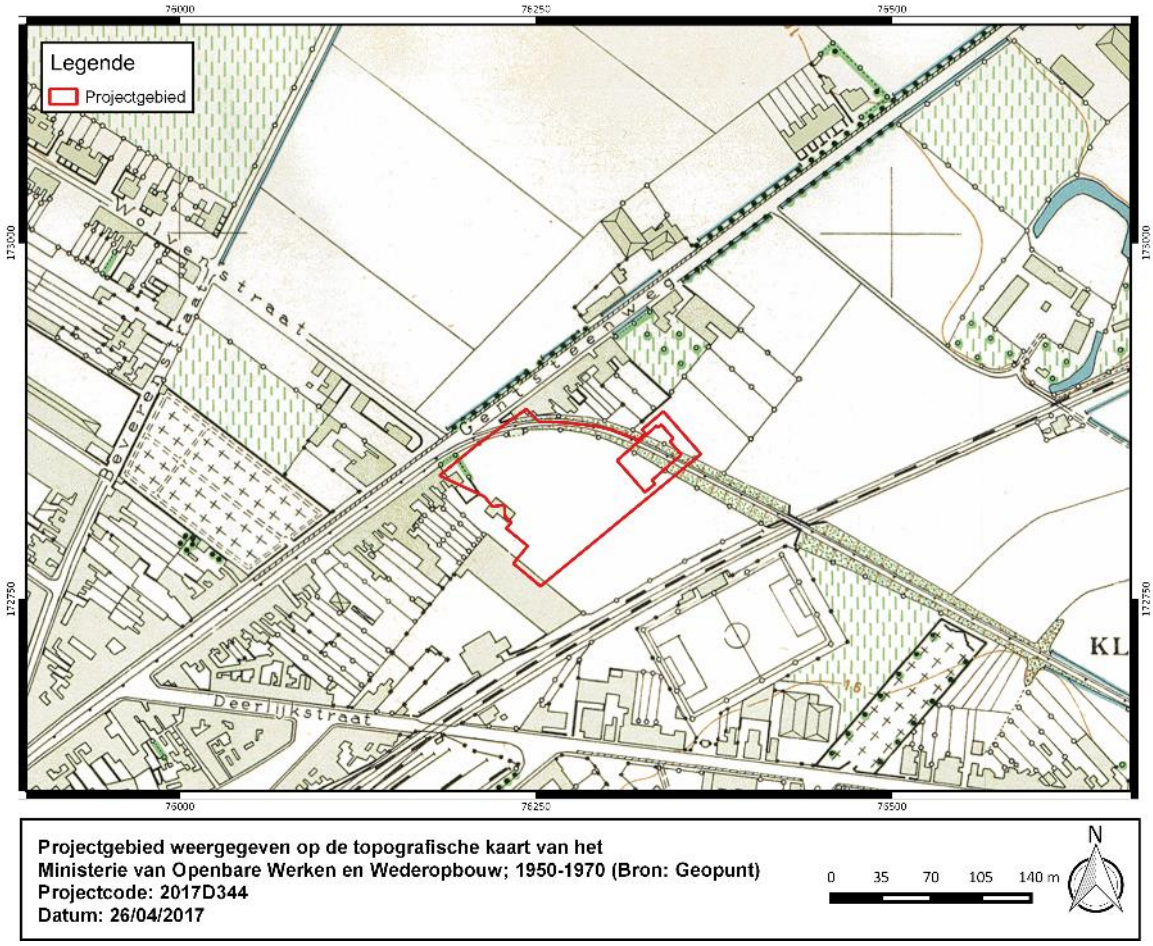

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt)

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt)

De Atlas der buurtwegen toont beperkte bebouwing in het uiterst zuidwestelijk deel van het onderzoeksterrein. Het tracé van de Gentsesteenweg is reeds duidelijk waarneembaar. Ten oosten van de locatie situeert zich de Hoeve Wittebolle. De Popp-kaart vertoont een gelijk beeld. Op de Poppkaart is reeds het verloop waarneembaar van het spoor van de in 1890 opgerichte Tramlijn D.

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt)

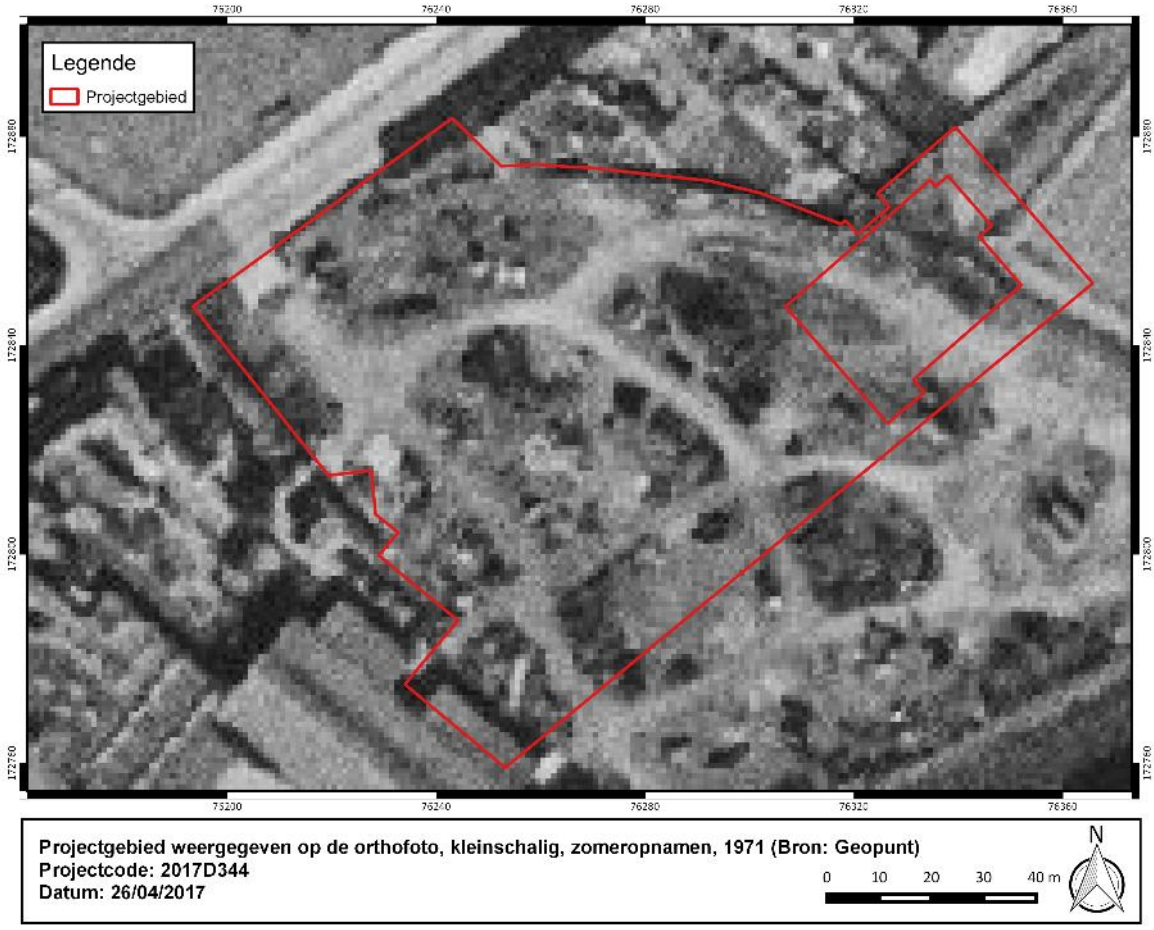
De Ministeriekaart toont beperkte bebouwing in het zuidelijk deel van het onderzoeksterrein. Doorheen het noordelijk deel loopt een tramweg. Het gaat om de Kortrijkse tram D, die reed van 7 juni 1890 tot 25 mei 1963. Op het einde van de 19de eeuw was Kortrijk immers een belangrijke industriepool geworden in West-Vlaanderen, waarna besloten werd de binnenstad van Kortrijk te verbinden met omliggende gemeentes zoals Harelbeke, Bissegem, Deerlijk, om de pendelarbeid aan te moedigen.

Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten.

Bron	***Jaartal***	***Historische Situatie***
Kaart van Ferraris	1771-1777	Akkerland, bomen
Atlas der Buurtwegen	1843-1845	Bebouwing zuidelijk deel
Popp Kadasterkaarten	1842-1879	Bebouwing zuidelijk deel
Topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw	1950-1970	Bebouwing zuidelijk deel, tramlijn met bedding

1.3.3.1.3 Huidige gebruik en verstoringen

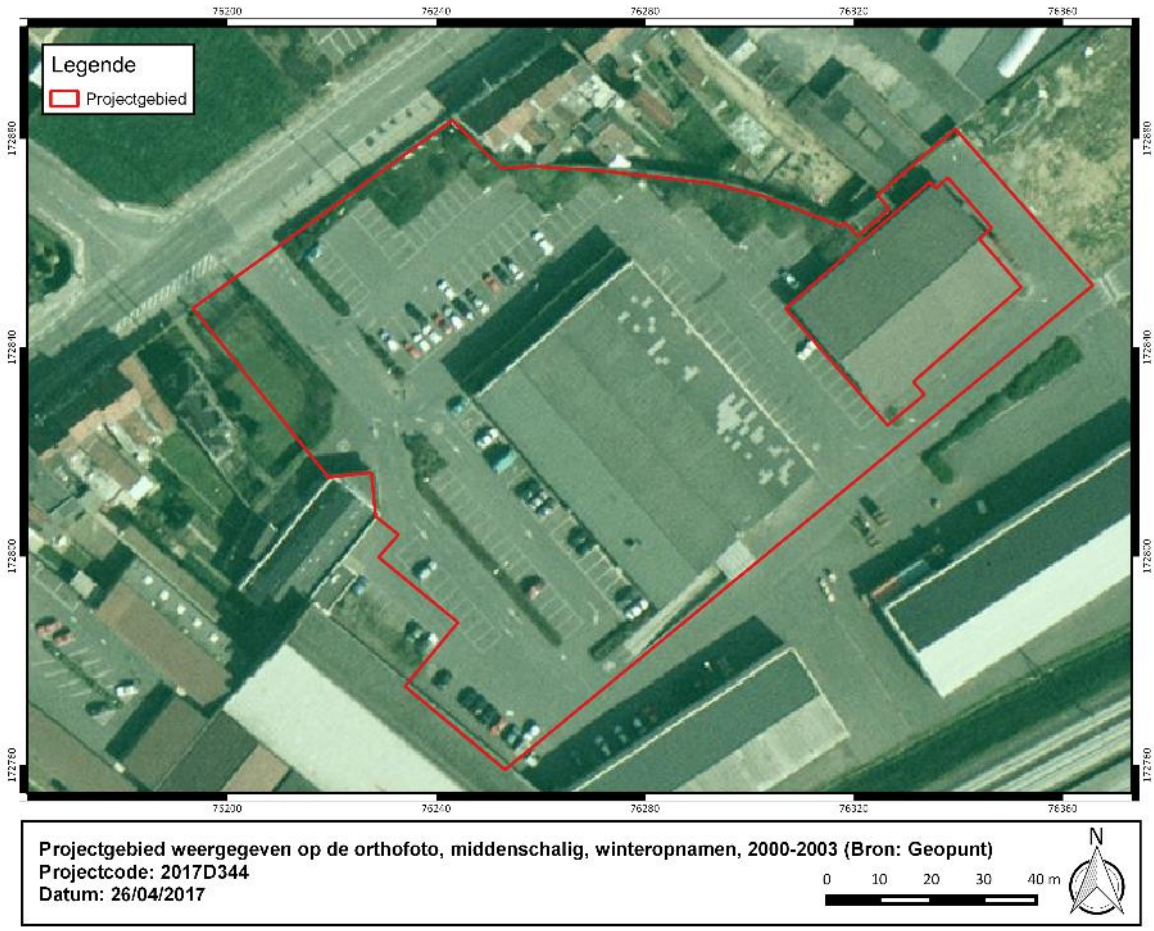
Er is een duidelijke evolutie waarneembaar tussen de orthofoto van 1971 en deze van 2016. De orthofoto van 1971 heeft slechts een beperkte zichtbaarheid maar toont aan dat er binnen het projectgebied geen bebouwing was, met uitzondering van het zuidwestelijk deel. Op de orthofoto van 1979-1990 is er een rechthoekige bouwstructuur waarneembaar. Vanaf de orthofoto van 2000-2003 is er een duidelijke verharding rondom voornoemd gebouw te zien. Er is tevens een gebouw opgericht in het noordoostelijk deel. Thans is hier een Aldi en een Vögele met bijhorende parking gelegen.

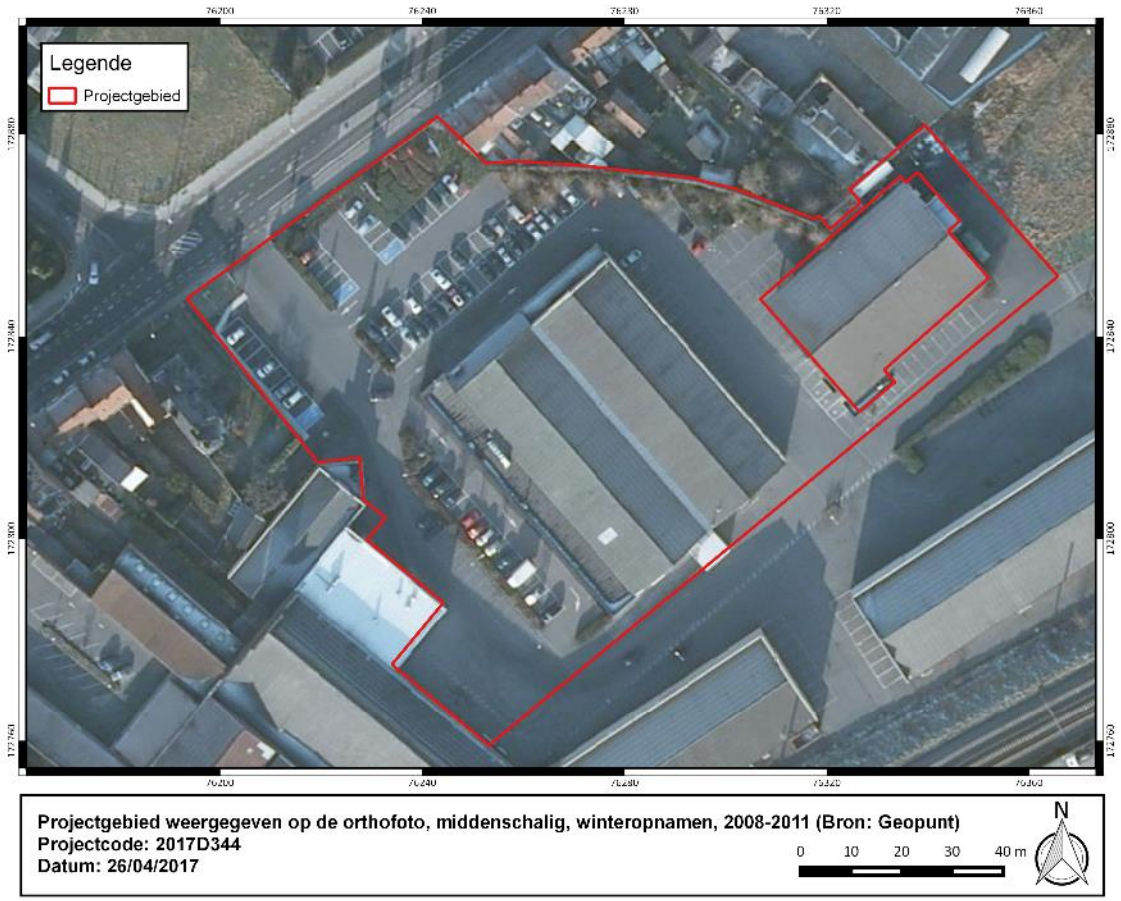
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)

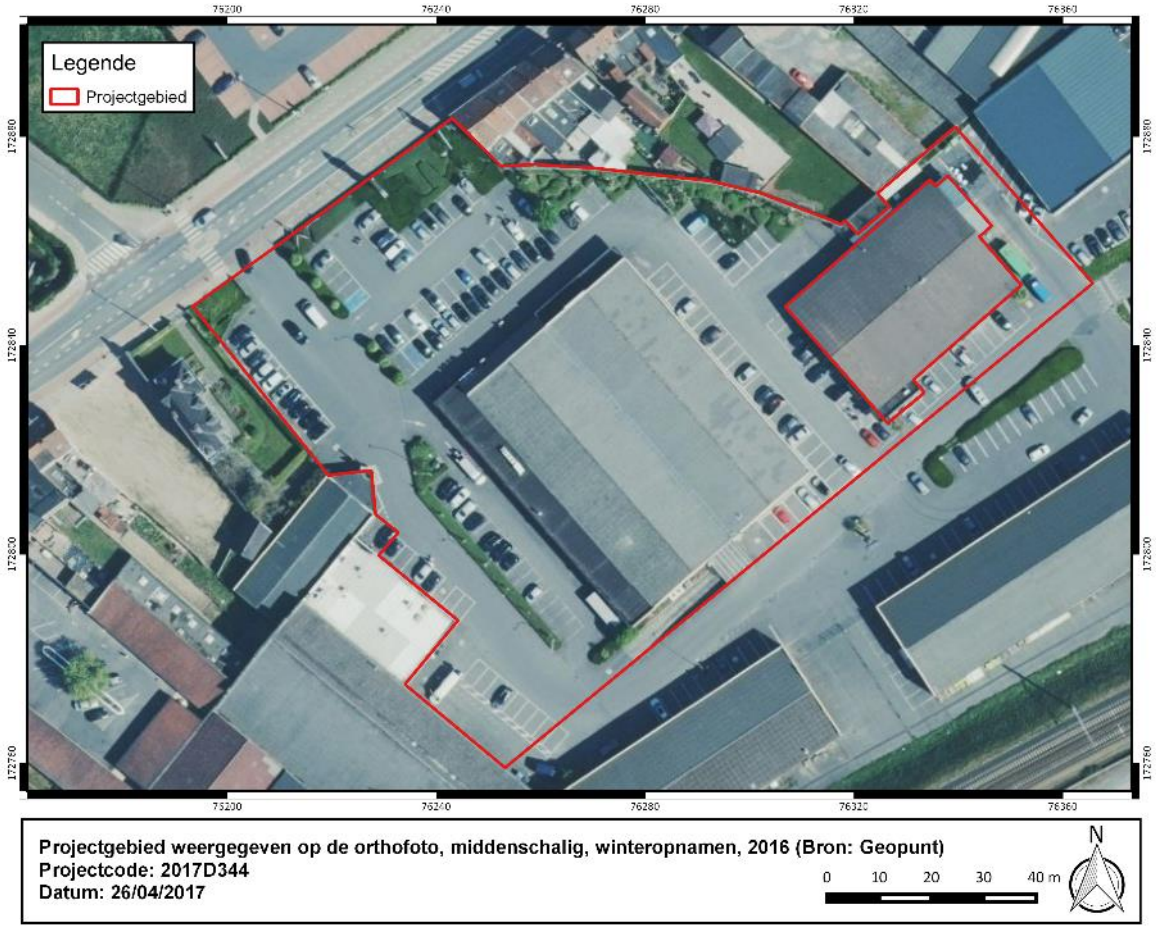
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)

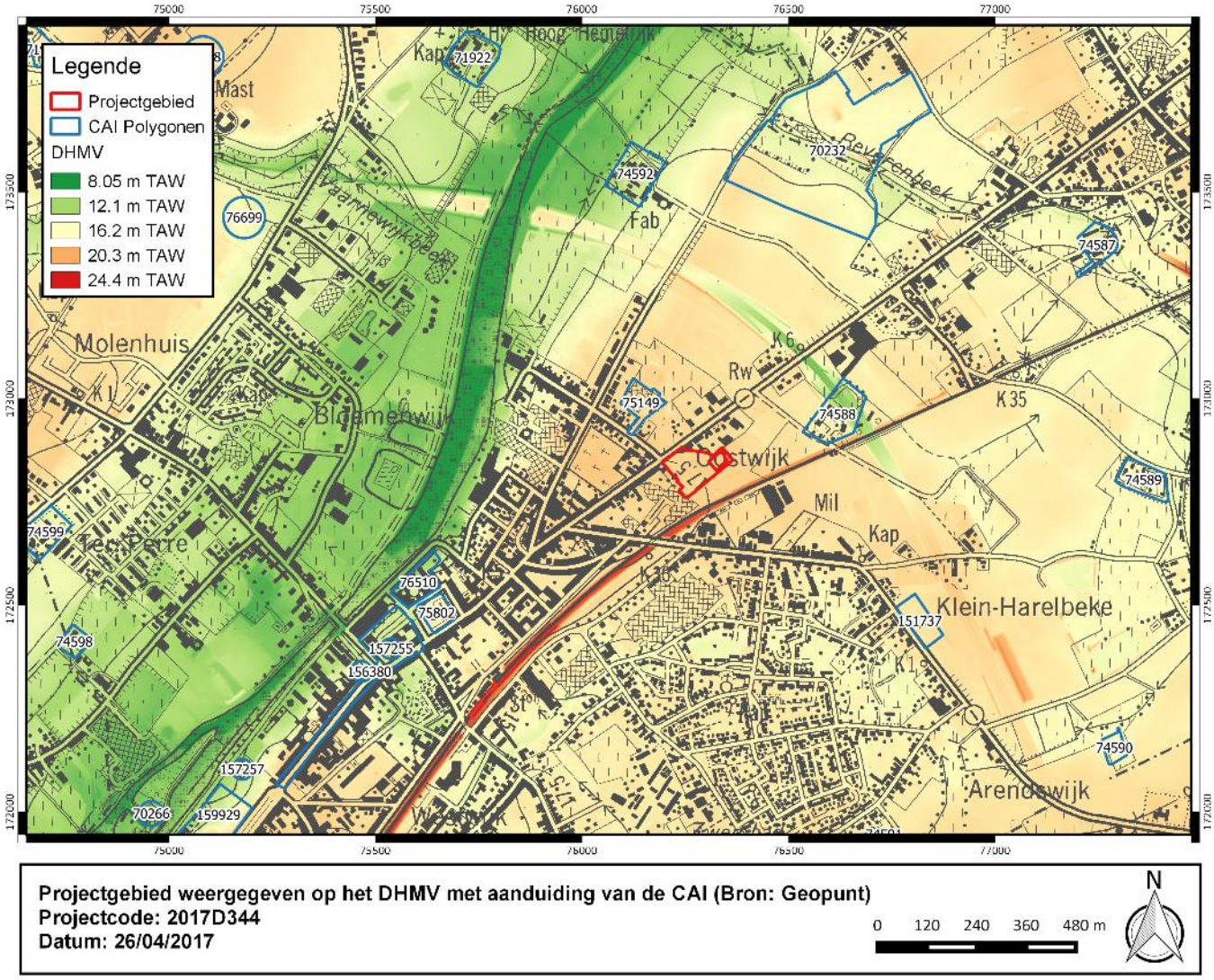
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt)

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden

Voor het onderzoeksgebied werden in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld:

Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI.

CAI nummer	***Omschrijving***
70232	Veldprospectie (1972, 1978, Deceuninck, P.); NK: 250 meter Mesolithicum: - 2 bijlschilfers in grijze vuursteen (1973) - Een 20-tal vuurstenen voorwerpen als oppervlaktevondsten: o.a. 2 klingen, enkele stukken werden geretoucheerd (1974) - kleine schilfers, afslagen en een ovale krabber van witgrijze vuursteen (1975) - Enkele afslagen van witgrijze en grijszwarte silex en 1 werktuig met geretoucheerde rand (1976) - Klingfragmenten van geringe afmetingen (1978) - 3 afslagen en stuk met convexe rand (1979)

CAI nummer	***Omschrijving***
	- 1 onregelmatige kern - 14 afslagen - 1 kling - 1 microkling - 1 spits met tweevlakkig geretoucheerde concave basis (1990) Midden-Romeinse tijd: - Terra sigillata - Geelwitte kruikwaar - Geverniste ceramiek - Zachtgebakken grijs-zwart aardewerk - Rand van een dolium - Rand van mortarium - Brokstukken van een dolium - Scherven van kruiken, deksels en gewoon gebruiksaardewerk - Enkele scherven van ijzerovens wijzen op artisanale bedrijvigheid. - Doornikse kalksteen, dakpanfragmenten, verbrande huttenleem, stukken verwarmingsbuizen - Enkele glasscherfjes Bron: Despriet, Ph. 1980, Het Oudheidkundig Bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1978, in: De Leiegouw, jg. XXII, afl. 4, p. 359-376.
70266	Indicator cartografie; NK: 150 meter Volle middeleeuwen: molen Bron: Mattelaer, P. 2008: De watermolens van het Leiegebied, Leiegouw 50.2, 325-374.
71922	Indicator cartografie; NK: 15 meter Nieuwe tijd: site met walgracht
74587	Indicatro cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74588	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74589	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74590	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74592	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74598	Indicator cartografie; NK: 15 meter

CAI nummer	***Omschrijving***
	Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
74599	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: alleenstaande site met walgracht
75149	Controle van werken (1976, Deceuninck, P.); NK: 15 meter Midden-Bronstijd: bronzen hielbijl (178 mm lang; 30 mm breed aan de hiel, 47 mm breed aan de snee), donkergroene patina, beschadigde snede, zichtbare gietnaad, breedte van blad grootst net boven de snede, handvormig oor nu in privécollectie Bron: Despriet Ph. (1982) Een bronzen hielbijl uit Harelbeke, in: De Leiegouw, jg XXIV, afl. 3-4, p. 307-310.
75802	Opgraving (1959, Mertens); NK: 15 meter Romeinse tijd: bouwmateriaal - In het metselwerk van de kerk zijn enkele Romeinse dakpannen en tegels aanwezig. Aanwezigheid van roze mortel (mengen van baksteengruis in mortel), kenmerkend voor de Romeinse periode Volle middeleeuwen: Kerk – vlakgraf – Bron: DEVLIEGHER L. 1959: Oudheidkundig onderzoek van de Sint-Salvatorkerk te Harelbeke, in De Leiegouw, jg. 1, p. 19-62.
76510	Opgraving (1980); NK: 15 meter Volle middeleeuwen: ronde loden zegel Late middeleeuwen: klooster – 5 afvalputten Bron: ERFERS F. 1983: Terreinverkennende opgraving op grond van het kapittel van de Sint-Salvatorskerk te Harelbeke, in: Archaeologia Mediaevalis, 6, 25-26/02/1983, p. 64-66.
76699	Veldprospectie (1965); NK: toponiem Mesolithicum: 1 kern met 1 slagvlak voor microklingen 1 onregelmatige kern 7 afslagen 1 eindschrabber 1 cirkelschrabber Bron: CASSEYAS, C. 1991, Steentijd in zuidelijk West-Vlaanderen. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven.
151737	Mechanische prospectie (2010); NK: 15 meter Onbepaald: Smalle ondiepe greppels met een lichtgrijze tot lichtbruine vulling die ofwel te maken hebben met de ontwatering van het terrein ofwel met landbouwactiviteit. Ze bevinden zich op een vrij regelmatige afstand van elkaar (meestal ongeveer 4 meter). Wereldoorlogen: Bomkraters

CAI nummer	***Omschrijving***
	Bron: Smeets M. 2010: Archeo-rapport 50. Het archeologische vooronderzoek aan de Deerlijksesteenweg te Harelbeke, Studiebureau Archeologie bvba
156380	Onbepaald (1974); NK: 250 meter Late middeleeuwen: een bijna onafgebroken profiel, bestaande uit een opeenvolging van puin-, brand- en afvallagen, daterend vanaf de 14de eeuw tot heden dit puingebied, teruggevonden volgens dezelfde oriëntatie als de Marktstraat, wijst dus op een nederzetting, die zich had ontwikkeld volgens de oriëntatie van een bestaande weg, die misschien teruggaat tot de Romeinse tijd - De Harelbeek werd vanaf de 14de eeuw geleidelijk opgevuld met grote massa's puin en afval - oudste fase (zeker na de Romeinse tijd): een vrij uitgestrekt paalwerk, dit werd vanaf de 14de eeuw met afval bedekt, waardoor kunstmatige gronden ontstaan, dit proces moet al in de 16de eeuw afgerond zijn Bron: Ooghe, R., Debrabandere, F. & Despriet, Ph. 1979: Harelbeke, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 1, Kortrijk.
157255	Onbepaald; NK: 250 meter Middeleeuwen: paalwerk Bron: Ooghe, R., Debrabandere, F. & Despriet, Ph. 1979: Harelbeke, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 1, Kortrijk.
157257	Onbepaald; NK: 250 meter Midden - Romeinse tijd: muntschat Bron: Ooghe, R., Debrabandere, F. & Despriet, Ph. 1979: Harelbeke, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 1, Kortrijk.
159929	Mechanische prospectie (2011); NK: 15 meter Metaaltijden: gracht met enkele aardewerkscherven die datering in bronstijd-ijzertijd Late middeleeuwen: grachtfragment waarin middeleeuws aardewerk werd gevonden - kuil Nieuwe tijd: postmiddeleeuwse gracht Bron: Cox L. e.a. 2012, Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Harelbeke, Tweebruggenstraat ("Westwijk"), BAAC Vlaanderen Rapport 16

1.4 Synthese

De opdrachtgever plant de sloop van winkelfiliaal en bijhorende infrastructuur aan de Gentsesteenweg te Harelbeke. Het terrein is ca. 0,62 ha groot en is momenteel voor meer dan 50% bebouwd en voor 100% verhard. De sloopwerken zullen plaatselijk tot een maximale diepte van 100cm reiken.

Het terrein is gelegen in het Leiebekken, tussen Beverenbeek in het oosten en de Leie in het westen. De Quartairgeologische kaart geeft een profielopbouw weer van Weichseliaan/Holoceen eolisch dek bovenop fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. Dit impliceert dat het archeologisch niveau zich direct onder de teelaarde bevindt. De bodem bestaat uit matig droog lemig zand. Het plangebied ligt landschappelijk gezien op een strategische locatie, verheven langs het alluvium van de Leie en haar zijstromen. De landschappelijke situatie doet een aanzienlijke aantrekkingskracht vermoeden op gemeenschappen in het verleden.

De studie van de beschikbare cartografische bronnen wijzen op een grotendeels ruraal karakter van het plangebied dat pas gewijzigd is in de 2e helft van de 20e eeuw. De studie van orthofoto's toont duidelijk aan dat het terrein zeker sinds 1979 overbouwd is geweest met het bestaande (te slopen) winkelfiliaal. Na 1990 werd in het oosten van het projectgebied een tweede winkelfiliaal gebouwd, inclusief extra bijhorende verharding. Deze werkzaamheden zullen ongetwijfeld reeds een (aanzienlijke) impact gehad hebben op het bodemarchief.

Op het plangebied zijn geen archeologische resten gekend. De regio van zuid –West-Vlaanderen is echter een goed gedocumenteerde streek op archeologisch vlak. De gekende waarden in de ruime omgeving van het projectgebied indiceren een aanzienlijk archeologisch potentieel. Van de CAI-polygonen betreffen laat middeleeuwse hoeves met walgracht, gekend uit cartografische bronnen. Veldprospecties in het kader van licentiaatsverhandelingen evenals proefsleuvenonderzoeken in de omgeving hebben resten opgeleverd vanaf het mesolithicum tot late middeleeuwen.

Deel 2: Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Deel 3: Bijlagen

Projectcode 2017D344	
Onderwerp Gentsesteenweg Harelbeke	
Plannummer	1
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	

Plannummer	2
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/04/2017

Plannummer	3
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Visualisatie van de geplande werken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	4
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	21/04/2017

Plannummer	5
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Tertiair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/04/2017

Plannummer	6
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Quartair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/04/2017

Plannummer	7
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	21/04/2017

Plannummer	8
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Potentiële bodemerosiekaart per perceel
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	21/04/2017

Plannummer	9
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	21/04/2017

Plannummer	10
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Hoogteverloop
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	21/04/2017

Plannummer	11
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	DHMV
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	21/04/2017

Plannummer	12
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Ferraris
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1771-1777

Plannummer	13
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Ca. 1840

Plannummer	14
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Popp-kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1842-1879

Plannummer	15
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1971

Plannummer	16
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1979-1990

Plannummer	17
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2000-2003

Plannummer	18
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2008-2011

Plannummer	19
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2016

Plannummer	20
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Aanduiding CAI
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/04/2017

Plannummer	21
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Cultuurhistorisch kader
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	21/04/2017